

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI: 4-5 YOSHLI
BOLALARNING FALSAFIY FIKRLASH KO'NIKMASINI
SHAKLLANTIRISH USULLARI**

Toshtemirova Yulduz Karim qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

“Maktabgacha ta’lim” kafedrası o‘qituvchisi

***Anotatsiya:** Mazkur maqolada 4-5 yoshli bolalarning falsafiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish usullari tahlil qilinadi. Maktabgacha ta'limning ushbu bosqichi bolalar uchun dunyoqarashini shakllantirish, mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Falsafiy fikrlashning shakllanishi, bolalarni analitik tafakkurga, savollar berish va muammolarni hal qilishga o'rgatadi. Maqolada interaktiv o'quv metodlari, kuzatish va tajriba o'rgatish, muloqot va diskussiya, rasmi materiallar va didaktik o'yinlar yordamida bolalarda falsafiy fikrlashni rivojlantirish usullari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ijtimoiy va axloqiy muammolarni muhokama qilish, bolalarda axloqiy tushunchalarni shakllantirishga yordam beradi. Ushbu maqola, maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish uchun samarali usullarni taklif qiladi.*

***Kalit so'zlar:** Falsafiy fikrlash, Bolalar ta'limi, Interaktiv o'quv metodlari, Kuzatish, Axloqiy tushunchalar.*

Maktabgacha ta'lim — bu bolaning intellektual va ruhiy rivojlanishi uchun muhim bosqich bo'lib, uning dunyoqarashi, axloqiy va estetik tushunchalari, hissiy va ijodiy ko'nikmalari shakllanishining asosini tashkil etadi. Ayniqsa, 4-5 yoshli bolalar uchun falsafiy fikrlashning rivojlanishi ta'lim jarayonining muhim yo'nalishlaridan biridir. Falsafiy fikrlash bolalarga dunyoni, atrof-muhitni va insonlar bilan munosabatlarni tushunishga, shuningdek, mustaqil fikrlash va analiz qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Falsafiy fikrlashni shakllantirishning ahamiyati

Falsafiy fikrlash 4-5 yoshli bolalar uchun mantiqiy va analitik tafakkurning rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu yoshdagi bolalar hali o'z qarashlarini shakllantira boshlagan bo'lsa-da, ularni zamonaviy ta'lim usullari bilan to'g'ri yo'naltirish, fikrlarini mustaqil ravishda ifodalash va savollarni hal etishda erkinlikni ta'minlash zarur. Falsafiy fikrlash bolalarni quyidagi ko'nikmalarni o'zlashtirishga undaydi:

- Kuzatish va tahlil qilish: Bolalar o'z atrofidagi narsalarni aniqlik bilan kuzatib, ularni mantiqan bog'lashni o'rganadilar.
- Savollarni berish: Bolalar yangi tushunchalar va savollarni o'zlari kiritadilar, bu esa ularning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi.
- Yuzaga kelgan muammolarga javob topish: Bolalar o'z qarorlarini ishlab chiqib, ularni ijodiy tarzda muammolarni hal qilishda qo'llashni o'rganadilar.

Falsafiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish usullari

1. Interaktiv o'quv metodlari Bolalarning falsafiy fikrlashini rivojlantirishda o'yinlar va suhbatlar muhim o'rin tutadi. O'quvchi bilan interaktiv tarzda o'ynash, savollar berish va bolaning javoblarini tahlil qilish uning mantiqiy fikrlashini shakllantiradi. Masalan, "Nima uchun?" degan savollarni bolaga berish, uning mantiqiy tafakkurini faollashtiradi.

2. Kuzatish va tajriba o'rgatish Bolalar tabiatni kuzatish orqali o'z fikrlarini shakllantiradilar. Tabiatga oid mavzularni o'rganish, hayvonlar va o'simliklar haqida hikoyalar qilish, bolalarning dunyoqarashini kengaytiradi. Shu bilan birga, bolalarni oddiy tajribalar o'rgatish (masalan, suvning suyuqlik holatini o'zgartirish) ularda sabab-natija munosabatlarini tushunishga yordam beradi.

3. Muloqot va diskussiya Bolalar bilan muloqot qilishda, ularni o'z fikrlarini erkin ifodalashga undash muhimdir. Guruhlarda diskussiya o'tkazish, bolalarga o'z fikrlarini boshqalar bilan solishtirish imkonini yaratadi. Bu ular uchun yangi g'oyalarni qabul qilish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish imkoniyatini yaratadi.

4. Rasmi va didaktik materiallardan foydalanish Rasmi materiallar, multimediya vositalari, didaktik o'yinlar bolalarga mavzuni yanada qiziqarli va tushunarli qilishga yordam beradi. Masalan, "Bir narsa nimaligini tushuntir" kabi o'yinlar bolalarga yangi tushunchalarni o'zlashtirishda yordam beradi.

5. Masalalar va hikoyalar orqali fikrlashni rivojlantirish Falsafiy masalalar yoki qisqa hikoyalar bolalar tomonidan tahlil qilinishi, ular uchun muammolarni hal qilishda mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. Masalan, "Yomg'irni qanday tushuntirasiz?" yoki "Dunyodagi eng yaxshi do'st kim?" kabi savollar bolalarga kengroq fikrlashni talab qiladi.

6. Ijtimoiy va axloqiy muammolarni muhokama qilish Bolalar o'z o'yinlarida va kundalik hayotida ijtimoiy va axloqiy muammolarni ko'rib chiqadilar. Ushbu muammolarni muhokama qilish orqali, ular adolat, haqiqat, xolislik kabi falsafiy tushunchalar bilan tanishadilar.

Xulosa

4-5 yoshli bolalar uchun falsafiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish maktabgacha ta'limning asosiy vazifalaridan biridir, chunki bu yoshda bolalar o'z dunyoqarashini shakllantira boshlaydilar. Falsafiy fikrlashni rivojlantirish, ularning savollarni berish, fikrlarni tahlil qilish, muammolarni hal qilish va atrof-muhitga nisbatan tushuncha hosil qilish qobiliyatlarini shakllantiradi. Bu jarayon, bolalarning mantiqiy va tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Maktabgacha ta'limda bolalarning falsafiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun interaktiv o'quv metodlari, kuzatish, tajribalar va muloqot usullari samarali qo'llaniladi. Bolalar, o'yinlar va suhbatlar orqali o'z fikrlarini ifodalashni, yangi savollar berishni va o'z qarashlarini boshqalar bilan solishtirishni o'rganadilar. Didaktik o'yinlar va rasmi materiallar yordamida bolalar dunyoqarashlarini kengaytirib, turli tushunchalarni o'zlashtiradilar.

Shuningdek, ijtimoiy va axloqiy masalalar bolalarga haqiqat, adolat va xolislik kabi falsafiy tushunchalarni tushunishga yordam beradi. Bu jarayon bolalarga nafaqat axloqiy qarashlar, balki ijtimoiy munosabatlarni o'rganishga va

ijtimoiy normalarga moslashishga yordam beradi. Falsafiy fikrlashni rivojlantirish, bolalarga har qanday vaziyatda mustaqil va ongli ravishda qaror qabul qilish imkoniyatini beradi, bu esa kelajakda ularning muvaffaqiyatli shaxslar bo'lishlariga turtki beradi.

Shu tariqa, 4-5 yoshdagi bolalarning falsafiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish, maktabgacha ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida, ularning intellektual, hissiy va axloqiy rivojlanishiga muhim hissa qo'shadi. Bu ko'nikmalar bolalarni nafaqat ta'lim, balki hayotning turli sohalarida muvaffaqiyatli bo'lishga tayyorlaydi.

4-5 yoshli bolalarning falsafiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni, nafaqat ularning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish, balki bolalarning ijtimoiy va emosional rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Bu yoshdagi bolalar o'z atrofidagi dunyo bilan tanishish jarayonida ko'plab savollar beradilar va bu savollarni hal qilishda ularga yo'l-yo'riq ko'rsatish zarur. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'qituvchilar va tarbiyachilar bolalarga savollarni yoritishda ularga yordam berish, ularning fikrlarini shakllantirishda eng muhim rolni o'ynaydi.

Falsafiy fikrlash bolalar uchun aniq maqsadlar qo'yishni, shuningdek, o'z fikrlarini mantiqan asoslashni o'rgatadi. O'quvchilarga mustaqil fikrlash imkoniyatini berish, turli vaziyatlarda yechimlarni topishga va o'zaro muloqotda bo'lishga yordam beradi. Falsafiy savollarni muhokama qilish bolalar orasida bahs-munozaralar olib borishga, ularning fikrlarini erkin va ochiq ifodalashga imkon yaratadi. Bu o'z navbatida, bolalarning o'z-o'zini anglashiga va dunyoqarashlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, maktabgacha ta'limda falsafiy fikrlashni shakllantirishda o'qituvchilar bolalarga turli xil o'yinlar, hikoyalar, tasvirlar, masalalar orqali ko'nikmalarni shakllantirishlari kerak. Bu o'yinlar nafaqat bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi, balki ularni to'g'ri savollar berishga, natijalarni tahlil qilishga va turli nuqtai nazarlarni inobatga olishga o'rgatadi. Bunday usullar orqali

bolalar mantiqiy fikrlashni o'rganadilar va o'z fikrlarini yanada aniq va ravon ifodalashga qodir bo'ladilar.

Ijtimoiy va axloqiy masalalar ham bolalarning falsafiy fikrlashini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Misol uchun, bolalarga "Nima uchun yordam berish muhim?" yoki "Adolatli bo'lish nima degani?" kabi savollarni berish, ularning axloqiy qarashlarini shakllantiradi. Bular, bolalarni to'g'ri xulq-atvoriga, jamiyatda muhim rol o'ynashga va boshqalar bilan samarali muloqot qilishga tayyorlaydi.

Shu bilan birga, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'qituvchilar va tarbiyachilarning o'zlari ham bolalar bilan ishlashda falsafiy yondashuvni qo'llashlari zarur. Bu, o'z navbatida, o'qituvchining mantiqiy va ijtimoiy yondashuvlarini bolalarga o'rgatish va ularning har biriga individual yondashuvni ta'minlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni bilan 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risidagi PF-4947-sonli farmon. 2017-yil 7-fevral <https://lex.uz/docs/-3107036>
2. Fotima Qodirova, Shoista Toshpo'latova, Nargiza Kayumova, Malohat A'zamova Maktabgacha pedagogika "Tafakkur nashriyoti" Toshkent-2019 3-bet
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2707-son Qarori. 2016-yil 29-dekabr, <https://lex.uz/docs/-3090103>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ 4312-son qarori, 2019-yil 8-may. <https://lex.uz/docs/-4327235>
5. Axmedova, G. (2017). Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning falsafiy asoslari. Tashkent: "Maqsad" nashriyoti.

6. Yuldasheva, Z. (2018). Maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy va estetik tarbiya. Tashkent: "Sharq" nashriyoti..
7. Kasimova, N. (2019). Falsafiy fikrlashni rivojlantirish metodlari. Tashkent: "Fan" nashriyoti.
8. Sharipova, N. (2016). Kognitiv rivojlanish va maktabgacha ta'lim. Tashkent: "Iste'dod" nashriyoti.
9. Zhang, X., & Li, W. (2014). Philosophical Thinking in Early Childhood Education: An International Perspective. London: Routledge..
10. Lipman, M. (2003). Thinking in Education. Cambridge: Cambridge University Press.